

นรกและสวรรค์กับความเชื่อของเยาวชนในปัจจุบัน

พระครูปริยัติธรรมวงศ์*

ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ วิทยาเขตขอนแก่น

๑.๒ ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมในพระพุทธศาสนา

ความเชื่อเรื่องกรรม มาจากภาษาบาลี คือ “กัมมสัทธา” คือ เชื่อกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง เมื่อทำอะไรโดยมีเจตนา ย่อมเป็นกรรมคือ เป็นความชั่วความดีมีขึ้นในตน เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องไป และเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำ มิใช่อ่อนวอนหรือนอนคอยโชค^๑ เชื่อหลักกรรมที่เราทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว มีจริง^๒ ชาวพุทธเชื่อหลักนี้เนื่องมาจากหลักกรรมนั่นเอง แต่อย่าให้ขัดลงไปได้ว่า กรรมดีก่อให้เกิดผลดี กรรมชั่วก่อให้เกิดผลชั่ว^๓ ในนิพเพธิกสูตร พระพุทธเจ้าตรัสถึงสาเหตุแห่งการเกิดกรรมไว้ว่า “ผัสสะ^๔ เป็นเหตุเกิดแห่งกรรม”^๕ และในนิทานสูตร พระพุทธองค์ตรัสถึงเหตุเกิดแห่งกรรม ซึ่งสรุปเหตุเกิดกรรมชั่ว คือ โลภะ โทสะ โมหะ เหตุที่เกิดกรรมดี คือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ^๖ โดยกฎแห่งกรรมตามทัศนะของพระพุทธศาสนา แยกพิจารณาได้ ๒ ประเด็น^๗ คือ

๑) กฎแห่งกรรมในฐานะกฎธรรมชาติ พระพุทธศาสนาสอนหลักความจริงว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวง มีชีวิตและไม่มีชีวิตล้วนเป็นไปตามธรรมชาติแห่งเหตุปัจจัย ที่เรียกกันว่า กฎแห่งธรรมชาติ หรือนิยาม^๘ อันหมายถึงความเป็น

ระเบียบ มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัวในธรรมชาติ ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นลอยๆ โดยไม่มีที่มา และไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งอื่น ทุกอย่างล้วนเป็นเหตุเป็นผล กันตามหลักของอิทัปปัจจยตาที่กล่าวมา “สรรพสิ่งล้วนอิงอาศัยกันและกัน ในฐานะสิ่งหนึ่งเป็น

* อาจารย์ประจำสาขาวิชาศาสนาและปรัชญา วิทยาเขตขอนแก่น

^๑ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๙, กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๕๓), หน้า ๑๖๔.

^๒ พระราชสุทธินิพนธ์มงคล (จรัญ จิตฺตมโฆ), *กฎแห่งกรรมธรรมปฏิบัติ*, เล่ม ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : หอรัตนชัยการพิมพ์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๖๔.

^๓ แสง จันทร์งาม, *พุทธศาสนวิทยา*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : อริการพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๘๘.

^๔ ผัสสะ หรือ สัมผัส หมายถึง อาการที่จิต หรือวิญญาณถูกต้องหรือกระทบอารมณ์ คือสิ่งเร้าต่างๆ แล้วสำเร็จเป็นการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรู้รส การรู้สึกเย็นร้อน และความนึกคิด เป็นปัจจัยให้เกิดความรู้สึกเป็นสุข เป็นทุกข์ หรือเฉยๆ ดูรายละเอียดใน บรรจบ บรรณรุจิ, *ปฏิจลสมุปบาท*, พิมพ์ครั้งที่ ๓ , (กรุงเทพมหานคร : พรบุญการพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า ๕๓-๕๔.

^๕ อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๕๗๗.

^๖ อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๓๔/๑๘๖. , อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๓๔/๔๙๐.

^๗ สุนทร ฌ รังษี, *พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๖๔.

^๘ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พุทธธรรม*, หน้า ๑๕๒.

สาเหตุและสิ่งหนึ่งเป็นผล”^๙ ทั้งนี้ สิ่งทั้งหลายทั้งปวง จึงมีเหตุปัจจัยเกิดจากกฎธรรมชาติมิใช่พระผู้เป็นเจ้าของ หรือผู้ใดมากำหนดไว้ พระพุทธศาสนา จึงเป็นศาสนาอเทวนิยม กฎแห่งกรรม เป็นกฎแห่งเหตุผลที่มีความสัมพันธ์กันระหว่างกรรมกับผลของกรรม อันเป็นกฎที่แน่นอนและตายตัว กรรมแต่ละประเภทถูกกำหนดไว้จากธรรมชาติแล้วว่า กรรมแบบไหน ให้ผลแบบอย่างไร เปรียบเทียบได้กับผู้ที่ปลูกต้นมะม่วงย่อมได้ผลมะม่วงอย่างแน่นอน กฎแห่งกรรม จึงเป็นกฎแห่งเหตุและผล หรือกฎธรรมชาติที่เรียกว่า กรรมนิยาม^{๑๐} อันเป็นกฎแห่งเหตุและผลที่เกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์^{๑๑} สรุปได้ว่า กฎแห่งกรรมเป็นกฎแห่งเหตุและผลมีความแน่นอนในการให้ผลของกรรมซึ่งถูกกำหนดโดยกฎของธรรมชาติไว้แล้วว่า เมื่อทำกรรมแบบนี้จะได้รับผลตอบแทนแบบนี้ โดยทั้งหมดดำเนินไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา กฎแห่งกรรมจึงมีฐานะเป็นกฎแห่งธรรมชาติ

๒) กฎแห่งกรรมในฐานะเป็นกฎทางศีลธรรม

กฎแห่งกรรมในฐานะเป็นกฎทางศีลธรรม มีความหมายเช่นเดียวกับประเด็นกฎธรรมชาติ คือเป็นกฎแห่งเหตุและผล ประเด็น

กฎแห่งธรรมชาติครอบคลุมทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต ประเด็นกฎแห่งศีลธรรมครอบคลุมเฉพาะสิ่งมีชีวิตที่สามารถมีเจตจำนงเสรีได้เท่านั้น^{๑๒} เพราะสามารถกำหนดพฤติกรรมเป็นดีหรือชั่วตามมาตรฐานทางศีลธรรมที่ใช้ในสังคมมนุษย์ ส่วนพฤติกรรมที่มาจากสัญชาตญาณไม่สามารถกำหนดด้วยคุณค่าทางศีลธรรมได้ กรรมนิยามหรือกฎแห่งกรรม คือกฎธรรมชาติส่วนที่ทำหน้าที่ดูแลการกระทำที่แฝงค่าทางศีลธรรมของมนุษย์ กฎแห่งกรรมจะบันทึกการกระทำของบุคคลแต่ละคนและคอยโอกาสให้ผลตอบสนอง^{๑๓} พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงกฎแห่งกรรมในฐานะเป็นกฎทางศีลธรรม มีปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “คนทำกรรมใดไว้ ย่อมเห็นกรรมนั้นในตน คนทำกรรมดี ย่อมได้รับผลดี คนทำกรรมชั่ว ย่อมได้รับผลชั่ว คนหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น”^{๑๔}

จากพระพุทธพจน์ดังกล่าว เห็นได้ว่า มนุษย์ทุกคนมีกฎแห่งกรรมหรือกรรมนิยามกำกับพฤติกรรมที่มีคุณค่าทางศีลธรรม และรอคอยเวลาให้ผลตอบแทนตามคุณภาพของกรรม ตามเหตุและผลที่มีความสัมพันธ์สอดคล้องกัน ถ้าเป็นกรรมดี ผลที่ได้รับเป็นความดี (สุข) ถ้าเป็นกรรมชั่ว

^๙ สมภาร พรหมทา, *พุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๓๕.

^{๑๐} นิยาม ๕ ที่นอกเหนือจากกรรมนิยามมีอีก ๔ ประการคือ (๑) อุตุนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับอุณหภูมิจึงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ (๒) พืชนิยาม กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับการสืบพันธุ์หรือพันธุ์กรรม (๓) จิตตนิยาม กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับการทำงานของจิต (๔) ธรรมนิยาม กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์และอาการที่เป็นเหตุและผลแก่กันของสิ่งทั้งหลายหรือความเป็นธรรมแห่งเหตุปัจจัย เช่น สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปเป็นธรรมดา. ดูรายละเอียดใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พุทธธรรม*, หน้า ๑๕๒-๑๕๓.

^{๑๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *เชื่อกกรรม รู้กรรม แก้กรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์สว, ๒๕๔๕), หน้า ๕๔.

^{๑๒} สุนทร ฦ รังษี, *พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก*, หน้า ๑๖๖.

^{๑๓} สมภาร พรหมทา, *พุทธปรัชญา*, หน้า ๓๑๑-๓๑๒.

^{๑๔} ขุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๓๕๓/๒๐๑.

ผลที่ได้รับเป็นความชั่ว (ทุกข์) เปรียบเทียบ
การให้ผลของกรรม เช่นเดียวกับการปลูกพืช
ปลูกพืชชนิดใดได้ผลพืชชนิดนั้น ปลูกมะม่วงย่อม
ได้ผลมะม่วง จะเป็นผลทุเรียนหรือมังคุดนั้นเป็น
ไปไม่ได้ กฎแห่งกรรมในฐานะเป็นกฎศีลธรรม มี
กฎเกณฑ์ตายตัวเหมือนกฎธรรมชาติข้ออื่นๆ ดี
เป็นดี ชั่วเป็นชั่ว ไม่มีการยกเว้นหรือยืดหยุ่น แต่
เป็นการให้ผลทางด้านจิตใจเท่านั้น การให้ผล
ชั้นนอกต้องอาศัยองค์ประกอบอื่นๆ มาสนับสนุน
สรุปได้ว่า มนุษย์ต้องรับผิดชอบการกระทำของ
ตน โดยมีกฎแห่งกรรมในฐานะกฎศีลธรรมคอย
กำกับดูแล มีกระบวนการให้ผลที่สัมพันธ์กับเหตุ
ที่เป็นกฎเกณฑ์แน่นอนตายตัวไม่มีข้อยกเว้น แต่
เป็นผลระดับจิตใจ

หลักกรรมมีความสำคัญต่อบุคคลและ
สังคม ดังที่ท่านพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๑๔}
ได้กล่าวถึงคุณค่าทางจริยธรรมของหลักกรรม มี
ดังนี้

(๑) ให้เป็นผู้หนักแน่นในเหตุผล รู้จักมอง
เห็นการกระทำ และผลการกระทำตามแนวทาง
ของเหตุปัจจัยไม่เชื่อสิ่งมโนมายา ตีนขาว เช่น เรื่อง
แม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น

(๒) ให้เห็นว่า ผลสำเร็จที่ตนต้องการ
จุดหมายที่ปรารถนาจะเข้าถึงความสำเร็จได้ด้วย
การลงมือทำจึงต้องพึ่งตน และทำความเพียร
พยายามไม่รอคอยโชคชะตา หรือหวังผลด้วยการ
อ้อนวอน เช่นสรวงต่อปัจจัยภายนอก

(๓) ให้มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ก็
จะงดเว้นจากกรรมชั่วและรับผิดชอบต่อผู้อื่น ด้วย
การทำความดีต่อเขา

(๔) ให้ถือว่า บุคคลมีสิทธิโดยธรรมชาติ
ที่จะทำการต่างๆ เพื่อแก้ไขปรับปรุง สร้างเสริม
ตนเองให้ดีขึ้นโดยเท่าเทียมกัน สามารถทำตน
ให้เลวลงหรือให้ดีขึ้น ให้ประเสริฐจนถึงยิ่งกว่า
เทวดา และพรหมได้ทุกๆ คน

(๕) ให้ถือว่าคุณธรรม ความสามารถและ
ความประพฤติปฏิบัติ เป็นเครื่องวัดความทราม
หรือประเสริฐของมนุษย์ ไม่ให้มีการแบ่งแยกโดย
ชั้นวรรณะ

(๖) ในแง่กรรมเก่า ให้ถือเป็นบทเรียน
และรู้จักพิจารณาเข้าใจตนเองตามเหตุผลไม่คอย
เพ่งโทษแต่ผู้อื่น มองเห็นพื้นฐานของตนเองที่มีอยู่
ในปัจจุบันเพื่อรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุง และวางแผน
สร้างเสริม ความเจริญก้าวหน้าต่อไปได้ถูกต้อง

(๗) ให้ความหวังในอนาคตสำหรับสามัญชน
ทั่วไป

จากความสำคัญของกรรมดังกล่าว
มาข้างต้น เห็นได้ว่า กรรมมีความสำคัญต่อวิถี
ชีวิตของบุคคลและสังคม ด้วยผู้ที่เชื่อเรื่องกรรม
จะเป็นผู้มีเหตุผลรับผิดชอบต่อการกระทำของตน
และปรับปรุงพัฒนาการกระทำของตนด้วยความ
เพียร โดยมีความหวังถึงอนาคตที่ดีรออยู่ข้างหน้า
ตลอดจนยอมรับนับถือคุณค่าของคนผู้มีคุณธรรม
หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่สำคัญคือ หลัก
ปฏิจจสมุปบาท หรือ หลักอิทัปปัจจยตา นั้นโดย
มากจะมีเนื้อหาของกรรมนิยม (กรรมวาที) หรือ
กฎแห่งกรรมซึ่งเป็นคำสอนให้มนุษย์ได้รู้ถึงหลัก
ความจริงของสรรพสิ่ง กฎแห่งกรรมเป็นส่วน
หนึ่งในกระบวนการแห่งปฏิจจสมุปบาท หมายถึง
ถึงการที่สรรพสิ่งเป็นไปตามกฎธรรมชาติมิใช่เทว

^{๑๔} พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, หน้า ๒๑๓-๒๑๔.

บัญชาหรือเทวโองการ เป็นกฎธรรมชาติมีอยู่เอง ไม่มีผู้ใดกำหนดขึ้นมา พระพุทธเจ้าเป็นเพียงผู้ค้นพบกฎนี้และประกาศหลักการนี้ ดังพุทธพจน์ว่า “ตถาคตทั้งหลายจะอุบัติหรือไม่ก็ตาม ธาตุ(หลัก) นั้น ก็ยังคงมีอยู่เป็นธรรมชาติ เป็นธรรมนิยาม คือหลักอัมพัปปัจจยตา”^{๑๖} กฎแห่งกรรมเป็นกฎธรรมชาติหรือธรรมนิยาม แม้จะมีลักษณะทั่วไปเป็นอย่างเดียวกันทั้งหมดคือสรรพสิ่งเป็นไปตามธรรมตาแห่งเหตุปัจจัย สรรพสิ่งเป็นไปตามกฎแห่งไตรลักษณ์

จากการศึกษาเรื่องกรรมในทางพระพุทธศาสนาถือว่า “กรรม” ทั้งในส่วนที่เป็นอดีตและในส่วนที่เป็นปัจจุบัน โดยเฉพาะกรรมที่เรียกกันว่า เป็นบุญกรรมหรือกรรมในอดีตนั้น มีส่วนหรือส่งผลทำให้เกิดผลกรรมในปัจจุบันได้ เช่น กรณีของพระเจ้าวิทูทกะกับเจ้าศากยะแห่งกรุงกบิลพัสดุ์ การฆ่าล้างตระกูลเช่นนั้นนั้นมีผลมาจากกรรมในอดีตของเจ้าศากยะทั้งหลายที่ได้เอายาพิษละลายลงแม่น้ำไปให้ศัตรูกินจนตายไปทั้งเมือง พอเกิดมาชาตินี้ก็ต้องถูกฆ่าทั้งเมืองโดยพระเจ้าวิทูทกะ หรือ กรณีของพระนางสามาวดีและบริวาร ๕๐๐ ที่ถูกนางมาคันทิยาเผาทั้งเป็นเพราะกรรมคือการจุดไฟเผาพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งเป็นเช่นกัน กรณีนี้ก็ไม่ว่าจะแก้ไขไม่ได้ แม้ว่าจะหาทางอย่างไรก็ตาม เพราะเรื่องกรรมเป็นเรื่องที่ไม่อาจจะกำหนดได้ ไม่ว่าจะเป็นพระพุทธองค์ก็ไม่อาจแก้ไขได้^{๑๗}

๑.๓ ทศนะความเชื่อเรื่องกรรมในสังคมไทย

กรรมเป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน ดังปรากฏในวรรณคดีไทยเรื่อง เถกมิกถา หรือไตรภูมิพระร่วง ที่พระมหาธรรมราชาลิไทยทรงพระราชนิพนธ์เพื่อปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนา โดยใช้อบรมและปลูกฝังจิตสำนึกของประชาชนในการทำกรรมดีละเว้นกรรมชั่ว เกิดเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทยในเรื่องการทำบุญ ให้ทาน รักษา ศีล มีความกตัญญูยกย่องและเกรงใจผู้มีอาวุโส มีใจเมตตากรุณา ยกย่องคนดี ตลอดจนทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การปลูกฝังหลักธรรมเรื่องกรรมอย่างเป็นระบบ เพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้เกิดปรัชญาการศึกษาไทยในสมัยนี้ และใช้สืบทอดมาถึงรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ คือ ความรู้คือคุณธรรม^{๑๘} นอกจากนี้ไตรภูมิพระร่วงได้รับการถ่ายทอดเป็นรูปธรรมด้วยการวาดภาพเป็นจิตรกรรมฝาผนังตามโบสถ์และวิหารเป็นสื่อปลูกฝังความเชื่อเรื่องกรรมได้ชัดเจนขึ้น เห็นได้ว่า ในสังคมสุโขทัย พระพุทธศาสนามีความสำคัญในการสร้างความสงบสุขและมั่นคงแก่อาณาจักร หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่สร้างไว้อย่างเป็นระบบ

ในสมัยพระมหาธรรมราชาลิไทย ได้รับถ่ายทอดมาสู่สังคมสมัยอยุธยาจนถึงปัจจุบัน สมัยอยุธยาความเชื่อเรื่องกรรมมีอิทธิพลต่อการ

^{๑๖} ออง.ตีก. (ไทย) ๒๐/๒๐/๖๒.

^{๑๗} ตูรายละเอียดยใน ขุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๔๗/๔๑, ม.ม.อ.๒/๓๗๔/๒๕๖.

^{๑๘} สุภาพรรณ ณ บางช้าง, พุทธธรรมที่เป็นรากฐานสังคมไทย ก่อนสมัยสุโขทัยถึงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง. (กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๔๕.

ดำเนินชีวิตประจำวัน ผู้ที่ทำความดีมีเป้าหมายของชีวิตที่ดีในชาติต่อไป และการดับทุกข์ ละกิเลส บรรลุพระนิพพาน หรือปรารถนาการถึงความ เป็นพระพุทเจ้า^{๙๙} ดังมีหลักฐานปรากฏในวรรณคดีไทยเรื่องต่างๆ เช่น ลิลิตพระลอ พระมัลลย์คำหลวง และมหาชาติคำหลวง เรื่องพระมัลลย์คำหลวง เป็นวรรณคดีที่เป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับนรกสวรรค์ มีอิทธิพลต่อการความรู้สึกรักของคนไทยในเรื่องบาป บุญ นรกสวรรค์ เช่นเดียวกับไตรภูมิพระร่วง

นอกจากนี้ วรรณคดีที่มีหลักธรรมคำสอนเรื่องกรรมเป็นคติประจำใจ อีกหลายเรื่อง เช่นในเรื่องลิลิตพระลอ ได้กล่าวถึงกรรมที่เป็นคติเตือนใจไว้ว่า

“ใดใดในโลกล้วน อนิจจัง คงแต่บาปบุญยัง เทียงแท้

คือเงาติดตัวตรึง ตรึงแน่น อยู่มาตามแต่บาปบุญแล้ว ก่อเกื้อรักษา”^{๑๐๐}

ต่อมาสังคมไทยได้รับความเชื่อจากศาสนาพราหมณ์และไสยศาสตร์เข้ามาผสมผสานกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเพื่อสนองความต้องการของสังคม โดยมีการผสมผสานอิทธิปาฏิหาริย์เข้าไปในหลักธรรม เกิดการยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา ในสมัยอยุธยา มีการค้าขายกับชาวต่างชาติ ทั้งชาติตะวันตกและตะวันออก ทำให้มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ขุนนางและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการค้ามีฐานะดีขึ้น ได้รับการยอมรับ ยกย่อง และการ

เลื่อนชั้นทางสังคม เกิดการแย่งชิงผลประโยชน์ทางวัตถุ ความเชื่อเรื่องกรรมเริ่มเปลี่ยนไป “ทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” ดิจึงเริ่มหมายถึงผลที่ออกมาเป็นวัตถุ มิใช่ผลที่จิตใจ

สมัยกรุงธนบุรีและสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในสมัยกรุงธนบุรีและรัชกาลที่ ๑-๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้ทรงนำไตรภูมิพระร่วงมาเป็นแนวทางในการสอนหลักธรรมเรื่องกรรม เพื่อให้เกิดความละอายชั่วกลัวบาป เป็นการควบคุมพฤติกรรมของประชาชนให้อยู่ในศีลธรรม เช่นเดียวกับสมัยสุโขทัย และอยุธยา และในสมัยรัชกาลที่ ๒ คำว่า “กรรม” ได้กลายเป็นคำที่มีความหมายถึงผลของการกระทำที่เป็นการกระทำที่ไม่ดี และทำไว้ในอดีตชาติ เช่น “ตามกรรมที่ทำไว้” “กรรมสิ่งใดเลยชดมาให้” และ “ชะรอยกรรมเวรตามมาทัน” ดังที่มีปรากฏอยู่ในวรรณคดีเรื่องอิเหนาและรามเกียรติ์^{๑๐๑}

สมัยรัชกาลที่ ๔ - ๗ ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ได้นำหลักธรรมเรื่องกรรมและผลของกรรมเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติของสังคมเช่นเดียวกับสมัยก่อนๆ จากการรับวิทยาการทางตะวันตกสมัยใหม่ที่เข้ามา จึงไม่ยอมรับเรื่องไตรภูมิพระร่วง ทำให้เกิดการปฏิเสธไตรภูมิพระร่วงในสาระทางด้านภูมิศาสตร์ แต่ยังคงยอมรับสาระเรื่องของการเวียนว่ายตายเกิด ซึ่งเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมที่ให้ผลในชาตินี้และชาติหน้า โดยให้ความสำคัญของกรรมในชาติปัจจุบันนี้มากที่สุด โดยผลของบุญหรือบาปนั้นอยู่ที่ใจของ

^{๙๙} สุภาพรรณ ณ บางช้าง, เรื่องเดียวกัน. หน้า ๕๐.

^{๑๐๐} อ้างแล้ว.

^{๑๐๑} หน้า ๙๔.

ผู้กระทำ ดังที่รัชกาลที่ ๔ ตรัสไว้ว่า “สวรรค์อยู่ในอก นรกอยู่ในใจ”^{๒๒}

ชีวิตในชาตินี้จะสุขหรือทุกข์ ขึ้นอยู่กับเหตุและผลของชาตินี้เป็นสำคัญ การทำกรรมดีจะสามารถนำตนไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายชีวิต ๓ ระดับ คือ (๑) ประโยชน์ในชาตินี้ (๒) ประโยชน์ในชาติหน้า และ (๓) ประโยชน์สูงสุดคือนิพพาน การปฏิเสธไตรภูมิพระร่วงด้านภูมิศาสตร์ มีผลต่อผู้ไม่ได้แยกความเชื่อในไตรภูมิพระร่วงออกเป็นสองส่วน เกิดความเคลือบแคลงใจผลของกรรมในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด

รัชกาลที่ ๕ ได้นำหลักกรรมมาเป็นพื้นฐานการดำรงชีวิตในลักษณะเดียวกับสมัยรัชกาลที่ ๔ หลักกรรมเรื่องกรรมในสมัยนี้จะถูกนำมาสอนในลักษณะผลของกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับความสุขและความทุกข์ของบุคคลและสังคมในชาติปัจจุบัน ยอมรับกรรมที่เป็นกระแสการเวียนว่ายตายเกิดอันเป็นความเชื่อพื้นฐานของสังคมไทย และในสมัยนี้มีการขยายตัวทางการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชาติตามกระแสวิทยาการตะวันตก ด้วยการปรับโครงสร้างทางสังคมและขยายตัวทางการศึกษา ทำให้มีคนเข้ารับราชการเป็นจำนวนมาก จึงมีผลให้มีการเลื่อนชั้นทางสังคม หลักกรรมเรื่องกรรมได้ถูกนำมาสอนเพื่อให้เกิดสำนึกในฐานะและหน้าที่ของตนที่จะต้องปฏิบัติต่อสังคม และในความหมายที่บุคคลจะเจริญขึ้นหรือเสื่อมลงได้เพราะการกระทำของตนเอง ไม่ได้มุ่งหวังในการสอนเพื่อปิดกั้นความเจริญก้าวหน้าของบุคคล

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ นี้ เกิดปรัชญาทางการศึกษาไทยขึ้นใหม่ตามรูปแบบตะวันตก คือ “ความรู้คู่คุณธรรม” แทน “ความรู้คือคุณธรรม” ซึ่งเป็นการแยกพระพุทธานุสาจากการศึกษา มีผลให้สถาบันศาสนาขาดความมั่นคงจนถึงปัจจุบัน หลักธรรมในพระพุทธานุสาวรรวมทั้งเรื่องกรรม ได้ถูกนำมาสอนให้ปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม ดังนั้น “ทำดีได้ดี” จึงหมายถึงผลของกรรมในชาตินี้ที่ให้ผลความสำเร็จด้านวัตถุและสามารถมองเห็น สัมผัสได้จากความสำเร็จของชีวิต เช่น หน้าที่การงาน ความมีฐานะดี เป็นต้น

รัชกาลที่ ๖ และรัชกาลที่ ๗ ได้นำหลักกรรมเรื่องกรรมมาสอนตามแนวทางและมีจุดมุ่งหมายเดียวกับสมัยรัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕ ดังกล่าวมาแล้ว สภาพสังคมไทยในระยะนี้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากและรวดเร็ว แต่เป็นการพัฒนาด้านวัตถุ ตลอดจนกระแสวัตถุนิยมตามรูปแบบตะวันตก การอธิบายหลักกรรมเรื่องกรรมที่เกี่ยวกับการได้รับความทุกข์หรือความสุขนั้น มาจากการประพาสชีวิต และการประพาสชีวิตของตนเองจึงไม่เพียงพอ ความขัดแย้งกับหลักคำสอนในสิ่งที่คนไทยพบเห็นตามความเป็นจริงในสังคม ทำให้คนไทยบางส่วนไม่เชื่อกฎแห่งกรรม ผลที่ตามมาสังคมเกิดความเดือดร้อน วุ่นวายด้วยผู้คนไม่เกรงกลัวและละอายต่อบาป แต่ทำทุกอย่างเพื่อประโยชน์ตน ตลอดจนการศึกษาไทยในปรัชญาใหม่ ไม่มีการสอนพระพุทธานุสาในโรงเรียน คนไทยรุ่นใหม่ห่างไกลจากหลักคำสอนในพระพุทธานุสา เป็นสาเหตุให้รัชกาลที่ ๗

ทรงห่วงใยเด็กไทย ดั่งเห็นได้จากพระราชดำรัสที่แสดงให้เห็นถึงสถานการณ์ของพระพุทธศาสนาในสมัยนี้ได้เป็นอย่างดี

“...การสอนเด็กต้องนับว่าบกพร่องที่สุด เมื่อแต่ก่อนนี้ยายแก่หรือพี่เลี้ยงในบ้านก็ได้พยายามสอนบ้างอย่าง ูๆ ปลาๆ ครั้นมาบัดนี้ต้องนับว่ากลับทรุดโทรมลงไปอีก เพราะการสอนในบ้านก็เกือบไม่มี การสอนตามวัดก็น้อยลงเพราะมีโรงเรียนอื่นๆ แทนพระสอนหนังสือ ตามโรงเรียนก็หาได้สอนศาสนาอย่างจริงจังไม่ เด็กที่สวดมนต์ได้น้อยและไหว้พระไม่เป็นก็มี ผู้ที่จะเล่าเรียนมักเป็นคนอายุมากที่บวชบ้างที่เป็นอุบาสกอุบาสิกาบ้าง แต่เรียนจริง นับว่าน้อยมากถ้าเปรียบเทียบกับจำนวนพลเมืองทั้งหมดการสอนเด็กยังพร่องอยู่นั้น น่าจะแก้ไขยากนัก และเป็นของที่ควรพยายามแก้อย่างยิ่ง จริงอยู่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ลึกซึ้งสอนให้เด็กเข้าใจยาก แต่ก็มีธรรมที่สอนได้มากมาย เช่น เรื่องกรรมและอื่นๆ อีกที่หยิบเลือกได้...”^{๒๓}

รัชกาลที่ ๗ พระองค์ทรงส่งเสริมให้มีการแต่งหนังสือวรรณกรรมในพระพุทธศาสนาสำหรับเด็กและได้จัดประกวด เมื่อ พ.ศ.๒๔๗๒ พระราชทานรางวัลแก่ผู้แต่งหนังสือชนะการประกวด หนังสือที่ชนะการประกวดได้รับการพิมพ์เผยแพร่ พระราชทานเนื่องในโอกาสทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชา และนอกจากนี้พระองค์ยังทรงให้ความสำคัญของหลักธรรมเรื่องกรรม ที่ควรได้รับการสอนและปลูกฝังให้กับเด็กไทย ดังที่พระองค์กล่าวไว้ว่า

“... สำหรับพระพุทธศาสนานั้น ข้าพเจ้ามีความเห็นว่า สิ่งที่เราควรจะสอนให้เข้าใจ และให้เชื่อมั่นเสียตั้งแต่ต้นทีเดียว คือสิ่งที่เป็นหลักสำคัญของพระพุทธศาสนานั้นคือวิภูฏสงสาร... และกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ... เพราะหนทางปฏิบัติของพระพุทธศาสนาก็เพื่อให้พ้นจากวิภูฏสงสาร...แต่สิ่งที่ดีประเสริฐยิ่งนั้น คือความเชื่อในกรรม แต่จะสอนเฉพาะเรื่องกรรมอย่างเดียว ไม่สอนเรื่องวิภูฏสงสารด้วยก็ไม่สมบูรณ์ ความเชื่อในเรื่องกรรม ข้าพเจ้าเห็นว่า เป็นของประเสริฐยิ่ง ควรเพาะให้มีขึ้นในใจของคนทุกคน...ข้าพเจ้าเชื่อแน่ว่า ถ้าคนเราเชื่อกรรมจริงๆ แล้ว ควรจะมีความสุขไม่น้อยโดยที่ไม่ทำให้รู้สึกท้อถอยแต่อย่างไร ข้าพเจ้าเห็นว่า เราควรพยายามสอนเด็กให้เข้าใจและให้เชื่อมั่นในกรรมเสียแต่ต้นทีเดียว ยิ่งให้เชื่อได้มากเท่าไรยิ่งดี ควรให้ฝังเป็นนิสัยทีเดียว”^{๒๔}

จะเห็นได้ว่า หลักธรรมเรื่องกรรม ในฐานะเป็นหลักทางศีลธรรมได้คลาดเคลื่อนไปจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจากอดีตถึงปัจจุบัน นั้น มีสาเหตุหลายประการตามพัฒนาการของสังคม คือ (๑) จากการยอมรับความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์เข้ามาผสมผสานกับพระพุทธศาสนา (๒) การขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ทำให้เกิดการเลื่อนชั้นทางสังคมมากขึ้น (๓) การยอมรับระบบการศึกษาของชาติตะวันตก ทำให้เกิดปรัชญาการศึกษาใหม่ คือ “ความรู้คู่คุณธรรม” แทนปรัชญาการศึกษาเดิม “ความรู้คือคุณธรรม” เป็นการแยกหลักธรรมกับความรู้

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๒.

^{๒๔} วสิน อินทสระ, *หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: เกล็ดไทย จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๕.

เพื่อประกอบอาชีพออกจากกัน ความเชื่อไตรภูมิ พระร่วงในด้านภูมิศาสตร์ได้รับการปฏิเสธ ซึ่งมีผลทำให้ความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด และการให้ผลของกรรมตามคำสอนในไตรภูมิ พระร่วงได้รับการกระทบกระเทือนไปด้วย สาระสำคัญของไตรภูมิพระร่วงที่เป็นรากฐานของ คำสอนเรื่องกรรมที่ให้ความเกรงกลัวความชั่วและ ละอายต่อบาปจากไตรภูมิพระร่วงได้หมดบทบาท ในสังคมไทยกลายเป็นเพียงภาพจิตรกรรมฝาผนัง ตลอดจนกระแสวัตถุนิยมจากวัฒนธรรมตะวันตก ที่รุนแรงขึ้น ทำให้หลักธรรมเรื่องกรรมที่นำมา สอนโดยเน้นถึงการกระทำและผลของการกระทำ ที่เป็นสุขในชีวิตประจำวัน ไม่มีน้ำหนักพอที่ ทำให้คนไทยส่วนหนึ่งเชื่อเรื่องกรรมและผลของ กรรมได้อีกต่อไป

๑.๔ ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ของคนรุ่นใหม่

ปัจจุบันสังคมไทยตกอยู่ภายใต้อิทธิพล ของกระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยมตามชาติ ตะวันตก เมื่อหลักธรรมเรื่องกรรมถูกบิดเบือน ไปจากหลักคำสอนเดิม “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” เป็นการวัดผลของความดีกันที่วัตถุ คนในสังคม จึงต้องการเป็นเจ้าของวัตถุ และความร่ำรวยโดยไม่สนใจที่จะทำงานให้เหนื่อยยาก ด้วยวิธีการที่ ผิดกฎหมายและผิดศีลธรรม เช่น ค้ายาเสพติด อาชญากรรม โจรกรรม เป็นต้น ส่งผลกระทบต่อ ความเป็นอยู่ที่ปกติสุขของสังคมส่วนรวม คนส่วน มากมักถือเอาความสุข ความสมปรารถนาในชีวิต

ปัจจุบันเป็นมาตรฐานวัดความดี คือความดีต้อง มีผลออกมาเป็นความสุขความสมปรารถนา เป็น ลาม ยศ สรรเสริญ สุข ความชั่วต้องมีผลตรงกัน ชำม แต่ในความเป็นจริงแล้วไม่แนเสมอไป^{๒๕} ดังที่ ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวไว้ว่า “ความเชื่อเรื่อง กรรมที่ไม่ถูก คือเรามองกรรมไปที่สิ่งของ ที่เงิน ทองของนอกกายจะไปเทือนนั้น ซึ่งเป็นความเชื่อ ที่ไม่ถูกต้อง แต่ไม่ได้มองที่ผลของมัน คือความ ดี ความชั่ว อันมีอยู่แล้วในกรรมนั้น ซึ่งจิตใจเรา สัมผัสได้ทุกครั้งที่เราทำกรรม”^{๒๖}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า หลักกรรมเป็นปัญหาแก่เรามากนั้น ไม่ใช่ว่า เป็นหลักธรรมใหญ่หรือสำคัญอย่างเดียว แต่ เป็นเพราะว่าได้มีความเข้าใจคลาดเคลื่อนและ สับสนเกิดขึ้นพอกพูนต่อๆ กันมา เพราะฉะนั้น ต้องทำความเข้าใจเรื่องกรรม... คือจะต้องแก้ ความเข้าใจคลาดเคลื่อนสับสนในเรื่องกรรมนั้น ด้วย... ความเข้าใจของคนทั่วไปเกี่ยวกับกรรมว่า ประการแรก คนโดยมากมองกรรมไปในแง่ตัวผล ประการต่อไป เราพูดถึงกรรมโดยมุ่งเอา แง่ชั่ว แง่ไม่ดี... นอกจากนั้นมุ่งไปในแง่อดีต โดยเฉพาะ มุ่งเอาชาติหน้าเป็นสำคัญ พูดง่ายๆ ว่า คนทั่วไป มองความหมายของกรรมในแง่ผลร้ายของการ กระทำชั่วในอดีตชาติ...”^{๒๗} และค่านิยมของสังคม ที่ยกย่องวัตถุมาก กระทบกระเทือนต่อหลักกรรม เวลาเราพูดว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว คนส่วนมาก นึกถึงค่านิยมที่เป็นวัตถุ^{๒๘}

^{๒๕} วศิน อินทสระ. หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด, หน้า ๔๕-๔๖.

^{๒๖} พุทธทาสภิกขุ. กรรมและการอยู่เหนือกรรม, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๙), หน้า ๒๐.

^{๒๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), เชื้อกรรม รู้กรรม แก่กรรม, อ่างแล้ว, หน้า ๕-๖.

^{๒๘} ดูรายละเอียดใน พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔.

๑.๔.๑ การเข้าใจหลักกรรมที่คลาดเคลื่อนของเยาวชนไทย

ตามทีนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวมาข้างต้น เห็นได้ว่า ปัจจุบันคนไทยมีความเชื่อเรื่องกรรมที่คลาดเคลื่อนไปจากหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา คือนำคำว่า “กรรม” มาใช้ในความหมายของกรรมที่หมายถึงผลของการกระทำไม่ดีที่ทำไว้ในชาติก่อนส่งผลในชาติปัจจุบัน และผลของกรรมดีไม่ใช่ความดีที่เป็นผลทางจิตใจที่สัมผัสได้ แต่มุ่งถึงผลของการกระทำภายนอกอันเป็นผลที่ตนและผู้อื่นมองเห็นได้ง่าย เป็นวัตถุสิ่งของที่จะต้องตามมากับสถานะ เช่น ลาภ ยศ สรรเสริญ ความสุข ส่วนผลของกรรมชั่ว คือผลที่เป็นวัตถุสิ่งของที่สูญเสียจากการ เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ถูกนินทา ทุกข์ ซึ่งกำลังสืบทอดความเชื่อที่ผิดนี้ลงไปสู่เยาวชนคนรุ่นใหม่ในสังคมไทย นอกจากสังคมไทยกำลังส่งผ่านกระแสความเชื่อหลักกรรมเรื่องกรรมที่คลาดเคลื่อนจากหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาแล้ว ยังนำความเชื่อเรื่องกรรมในลัทธิศาสนาอื่นมาปะปนจนเข้าใจว่า เป็นคำสอนพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ในติตถายตนสูตร โดยสรุปได้ ๓ กลุ่มหลักคือ (๑) กรรมเก่าให้ผลเป็นสุขหรือทุกข์ปัจจุบัน (ปุพเพกตเหตุวาท) (๒) พระเจ้าบันดาลให้สุขหรือทุกข์ (อิสสรนิมมานเหตุวาท) และ (๓) สุขหรือทุกข์ไม่มีสาเหตุแต่เป็นความบังเอิญ (อเหตุอปัจจยวาท)^{๒๙} โดยทั้ง ๓ กลุ่มนี้จัดเข้าเป็นกลุ่มเดียวคือ อกิริยวาทะ

คือกระทำทุกอย่างไม่มีผล ทำดีไม่ได้ดี ทำชั่วไม่ได้ชั่ว^{๓๐} ความเชื่อดังกล่าวเป็นการปฏิเสธหลักกรรมเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งจะทำให้ผู้ที่เชื่อขาดฉันทะและความเพียร^{๓๑}

ลัทธิความเชื่อทั้ง ๓ กลุ่มดังกล่าว เมื่อผสมผสานเข้ากับความเชื่อเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมในพระพุทธศาสนาที่คลาดเคลื่อนไปจากหลักกรรมที่เป็นกระแสในสังคมไทยว่า กรรมดีให้ผลเป็น ลาภ ยศ สรรเสริญ และสังคมยกย่องคนที่ร่ำรวย มีเกียรติ มีชื่อเสียง ว่าเป็นคนดี จึงทำให้ทำได้ทุกอย่างเพื่อผลอย่างนี้โดยไม่คำนึงถึงเหตุ การเข้าใจเรื่องกรรมและการให้ผลที่ผิด จึงมีผลต่อตนเองก่อนเพราะถ้าเชื่อแบบนี้ก็จะไม่เกรงกลัวและละอายต่อบาป ส่งผลให้ต้องทุกข์ทรมานในสังสารวัฏไม่รู้จบสิ้น และมีผลกระทบต่อสังคมโดยตรงทำให้เกิดปัญหาสังคมเกิดตามมานานัปการ

๑.๔.๒ การเข้าใจหลักกรรมส่งผลต่อการพัฒนาประเทศไทย

สังคมจะพัฒนาขึ้นหรือเสื่อมลงนั้น ขึ้นอยู่กับค่านิยมของคน ค่านิยมเกิดจากความเชื่อเป็นมโนกรรม ซึ่งเป็นกรรมที่สำคัญที่สุดและเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตของบุคคลและสังคม ปัจจุบันปัญหาต่างๆ ในสังคมไทย มีสาเหตุมาจากความเชื่อเรื่องกรรมที่คลาดเคลื่อนจากหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งสะสมในสังคมไทยมาเป็นเวลานานและมีผู้ที่เชื่อตามเป็นจำนวนมาก จึงเป็นปัญหา

^{๒๙} อญ.ติก. (ไทย) ๒๐/๖๒/๒๓๘.

^{๓๐} อ้างแล้ว.

^{๓๑} ดูรายละเอียดใน พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗.

และอุปสรรคในการพัฒนาเป็นอย่างยิ่ง และเมื่อความเชื่อที่คลาดเคลื่อนนี้ได้เกิดกับวัยรุ่นอันเป็นวัยที่จะเป็นอนาคตของประเทศชาติ ปัญหาสังคมต่างๆ จึงมากขึ้นและก่อคดที่ทวีความรุนแรงขึ้นทุกที จึงมีความจำเป็นที่จะต้องปลูกฝังค่านิยมและความเชื่อที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาให้กับพวกเขา^{๓๒}

ปัจจุบันปัญหาวัยรุ่นเป็นปัญหาสำคัญของประเทศไทย เนื่องจากวัยรุ่นก่อคดอาชญากรรมที่สะท้อนขวัญ ผู้กระทำความผิดอายุน้อยลงเรื่อยๆ สาเหตุดังกล่าวเป็นเพราะว่า (๑) ไม่เชื่อเรื่องกรรมตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา (๒) การพัฒนาประเทศไปสู่ระบบทุนนิยม (๓) กระแสของวัฒนธรรมตะวันตกที่ให้ความสำคัญกับเรื่องของบริโภคนิยม วัตถุนิยม ตลอดจนกระแสปัจเจกชนนิยม ได้เข้ามามีบทบาทกลืนความเชื่อพื้นฐานทางวัฒนธรรมไทย ซึ่งให้ความสำคัญมนุษย์มากกว่าวัตถุ ให้ความสำคัญสัมพันธ์ด้านจิตใจและความดีต่อสังคม เมื่อกระแสวัฒนธรรมตะวันตกมากระทบกับฐานความเชื่อพื้นฐานดั้งเดิมของสังคมไทย ทำให้เกิดความสั่นคลอนเรื่องความถูกผิด และมีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป^{๓๓}

นอกจากนี้ ได้มีงานวิจัยหลายเรื่องได้สะท้อนภาพวิถีชีวิตของเด็กและเยาวชนในสังคมไทย เช่น อมรวิชช์ นาครทรรพ ได้วิจัยวัยรุ่นใน

พื้นที่ ๑๒ จังหวัด เรื่อง “โซลด์ วอทซ์” ผลการวิจัยพบว่า ปัจจุบันเว็บไซต์ (Web Site) ทั่วโลกมีประมาณ ๗ ล้านเว็บไซต์ เป็นเว็บไซต์ไป ถึง ๒ ล้านเว็บไซต์ บางอำเภอในประเทศไทยมีสถานบันเทิง (Discotheque) ถึง ๑,๒๐๐ แห่ง มีห้องสมุดเพียง ๑๐ แห่งในขณะที่เด็กจำนวน ๖๐-๗๐ เปอร์เซ็นต์ ไปเที่ยวดิสโก้เธคถึง ๒-๓ ครั้งต่อสัปดาห์ และเด็กจำนวน ๖๐-๗๐ เปอร์เซ็นต์ไม่เคยเข้าวัด ไม่เคยใส่บาตร ๔๐ เปอร์เซ็นต์ไม่เคยใช้เวลากับครอบครัว วิถีชีวิตส่วนใหญ่อยู่ตามห้างสรรพสินค้า แม้แต่เด็กในต่างจังหวัด ๖๐ เปอร์เซ็นต์ เคยชินกับการเข้าห้างสรรพสินค้า ดูหนัง กินอาหารฟาสต์ฟู้ด (Fast Food) เป็นกิจวัตร ต้องมีโทรศัพท์มือถือไว้ติดต่อกัน ชอบเล่นแชต (Chat) และเล่นเกมทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งตัวเลขดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า พื้นที่แห่งความดีกับพื้นที่แห่งความชั่วมีปริมาณต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ผู้วิจัยได้สรุปไว้ว่า สิ่งที่กำลังรุกรานโลกของเด็กไทยในขณะนี้ มี คือ บาป ๗ ประการ คือ (๑) การเก็บกดจากภาวะครอบครัวที่แตก (๒) ศาสนาอ่อนแอไม่เป็นหลักยึดเหนี่ยว (๓) การเข้าถึงสื่อลามกและรุนแรง (๔) กระแสบริโภคนิยมที่สร้างลักษณะตัวกูของกู (๕) การศึกษาที่เน้นการแข่งขัน (๖) วิธีคิดแบบสุดขั้ว และ (๗) การถูกโอบล้อมด้วยพื้นที่แห่งความชั่ว^{๓๔}

^{๓๒} ดูรายละเอียดใน ชะบา อ่อนนาค “ความเชื่อเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา : ศึกษากรณีโรงเรียนชลบุรี “สุขบท” จังหวัดชลบุรี” วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๕๓.

^{๓๓} ดูรายละเอียดใน จรัส สุวรรณเวลา, “ความเครียดกำลังทำลายสังคมไทย” การประชุมวิชาการครั้งที่ ๒ วิกฤตความเครียด ของสังคมไทย, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๕ : หน้า ๖-๗.

^{๓๔} ชัชวรินทร์ ไชยวัฒน์. “ประเทศไทยไม่ใช่ของเรา ฆาตกรเด็ก ผลผลิตจากทุนนิยมชาตานิ” อะเคย “วิคัลย์. ปีที่ ๑ (๒๕ มิถุนายน - ๑ กรกฎาคม ๒๕๔๗) : หน้า ๑๓-๑๗.

จากงานวิจัยดังกล่าวเห็นได้ว่า วัยรุ่นไทยถูกล้อมรอบด้วยพื้นที่ของความชั่วมากกว่าความดี มีการดำเนินชีวิตที่ตกอยู่ภายใต้กระแสบริโภคนิยม มีการใช้ชีวิตและเวลาส่วนใหญ่ตามห้างสรรพสินค้าและเที่ยวเตร่มากกว่าไปวัดและอยู่กับครอบครัว

อมรวิชช์ นาครทรรพ^๕ กล่าวว่า ปัจจุบันเด็กไทยมีคุณสมบัติ ๑๐ ข้อ คือ (๑) วัตถุนิยมมากขึ้น โดยความเท่ดึงดูดจากยี่ห้อ (๒) ชี้อิงมากขึ้น ผลวิจัยพบว่าวัยรุ่นมัธยมอยู่คนเดียวได้ไม่เกิน ๑๐-๓๐ นาที และติดคุยโทรศัพท์มือถือ (๓) กินไม่เป็น บริโภคแต่อาหารขยะ (๔) หมกมุ่นทางเพศ มีเพศสัมพันธ์เร็วขึ้น จากข้อมูลกระทรวงสาธารณสุข พบว่า เด็กอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี มีเพศสัมพันธ์ร้อยละ ๒๐-๓๐ และทำแท้งเฉลี่ยปีละ ๑๐๐,๐๐๐ - ๓๐๐,๐๐๐ คน (๕) แพ้ไม่เป็น วัยรุ่นฆ่าตัวตายสูงขึ้น (๖) รักไม่เป็นแยกไม่ออกระหว่างความรักกับความใคร่ (๗) ก้าวร้าวรุนแรง พุดจาแข็งกระด้าง (๘) ติดพนัน ชอบวัดดวง (๙) ชี้อิงมากขึ้น จากข้อมูลกระทรวงสาธารณสุข พบว่าวัยรุ่นหญิงอายุ ๑๕-๑๙ ปี กินเหล้าเพิ่มขึ้นหกเท่า มากเป็นอันดับหนึ่งในเอเชีย และเป็นอันดับห้าของโลก และ (๑๐) มีพฤติกรรมเสี่ยงตาย เช่น แข่งรถ เป็นต้น โดยสาเหตุที่เด็กไทยมีคุณสมบัติเช่นนี้ ได้แก่

๑) ครอบครัวมีปัญหา พ่อแม่เลี้ยงลูกไม่เป็น วัยรุ่นร้อยละ ๖๐-๗๐ ไม่เคยเข้า

วัดทำบุญฟังธรรมะ ขณะที่โรงเรียนสอนเรื่องธรรมะแบบน่าเบื่อ สื่อทำให้เด็กบริโภคนิยมและชื้อเหมา รัฐบาลไม่มีนโยบายสังคมและปล่อยให้สื่อบุกรบเมือง เด็กไทยเป็นโรคส่าลักเสรีภาพ ทำให้ขาดทักษะการดำรงชีวิตที่ให้อิสระอย่างไร้ขีดจำกัด เสี่ยงต่อการขาดการควบคุมความคิดและพฤติกรรมที่เหมาะสมได้^๖ เมื่อพิจารณากระบวนการพัฒนาของชีวิตมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาพบว่า ครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันทางสังคม เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญที่จะกำหนดทิศทางของเยาวชนเป็นอย่างยิ่ง

๒) สถาบันศาสนาต้องปรับตัว ทำความเข้าใจเรื่องศีล โดยพุทธศาสนิกชนทุกคนได้เห็นความสำคัญของศีล ๕ และพยายามปฏิบัติตามเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งปัจจุบันและอนาคตทั้งในโลกนี้และโลกหน้า เพราะถ้าปราศจากศีล ๕ จะสูญเสียพระพุทธศาสนาซึ่งย่อมนำมาซึ่งการเสื่อมสลายของความเป็นชาติไทยด้วย และคนไทยยุคใหม่ทางวัด หรือไปก็ไม่เคยได้ฟังธรรมะ ถึงแม้จะมีพระมาสอนทางโทรศัพท์ก็ไม่มีใครดูรายการธรรมะทางสถานีวิทยุก็ถูกจัดยามวิกาล มีเฉพาะคนแก่ฟัง ยิ่งกว่านั้นยังมีแต่ข่าวเสียหายของวงการสงฆ์ ทำให้คนรุ่นใหม่ยิ่งตำหนิว่าวงการศาสนาเสื่อมไม่น่าศรัทธา แนวทางแก้ไขที่จะได้ผลทันทีมีเพียง ๒ ทาง^๗ คือ (๑) เน้นไปที่เยาวชนรุ่นใหม่ให้เน้นทางปฏิบัติ เช่น การไหว้พระ สวดมนต์ การนั่งสมาธิ ทำความเข้าใจเรื่องบาป

^๕ อมรวิชช์ นาครทรรพ. งานคล้ายวันสถาปนามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. พระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาเยาวชน. (บรรยาย). กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๗.

^๖ อมรวิชช์ นาครทรรพ. โครงการติดตามสภาวะการณ์เด็กและเยาวชนรายจังหวัด (Child Watch). เด็กไทยกับโรคภัย ๓ โรค, ๒๕๕๑

^๗ สมพนธ์ บุญยคุปต์. เราทุกคนจะช่วยรักษาสังคมไทยสังคมพุทธไม่ให้เสื่อมสลายได้อย่างไร (บรรยาย) เมื่อ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๗ ณ ห้องประชุม “บุญคุปต์” อาคารวิชัยยุทธเหนือ.

บุญคุณโทษง่าย ๆ หน้าที่ต่อบุพการี สังคมและศาสนา (๒) วัยรุ่นและผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์ชีวิตมากกว่าแต่ไม่มีเวลาและไม่มีโอกาสได้ฟังธรรมะหนทางที่สั้นที่สุดเสียเวลาน้อยที่สุดแต่ได้ผลดีทันที คือควรให้ได้สมาทานศีล ๕ เป็นการบ่มจิตใจให้มีศีลและจะมีธรรมต่อไป

๓) ระบบการศึกษาไทย จัดระบบการเรียนการสอน เน้นให้เด็กคิดและหาคำตอบด้วยตัวเอง โดยผู้สอนเป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจ สร้างสภาพแวดล้อมและเป็นผู้นำด้านสื่อเทคโนโลยี เพื่อกระตุ้นให้เด็กสนใจที่จะเรียนรู้เพิ่มเติม ก้าวทันยุคสมัย ให้พร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน จัดห้องเรียนที่เอื้อต่อโลกปัจจุบัน “ห้องเรียนอนาคตแห่งศตวรรษที่ ๒๑” ห้องเรียนโฉมใหม่ที่ไร้กำแพง ห้องที่เปิดประตูสู่โลกกว้าง เชื่อมต่อกับครอบครัว ชุมชน วิถีชีวิตความเป็นจริงในสังคมปัจจุบัน เปิดโอกาสให้เด็กออกไปเรียนรู้และหาคำตอบด้วยตัวเอง ทำให้เด็กมีทักษะทางความคิดอย่างมีเหตุผลมาสนับสนุน^{๑๔}

๑.๔.๓ แนวทางการทำความเข้าใจหลักกรรมที่ถูกต้องแก่คนรุ่นใหม่

คนรุ่นใหม่ในที่นี้ หมายถึงคนที่เติบโตขึ้นมาซึมซับและสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีของสังคมไทยอย่างไม่ขาดช่วง ซึ่งแนวทางการทำความเข้าใจหลักกรรมและการให้ผลของกรรมที่ถูกต้องแก่คนรุ่นใหม่ นั้น ผู้เขียนเห็นว่า ควรมีสถาบันที่เกี่ยวข้องคือ รัฐหรือรัฐบาล สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันทางพระพุทธ

ศาสนา โดยแต่ละส่วนต้องทำหน้าที่ให้สอดคล้องกัน ดังนี้

๑) รัฐหรือรัฐบาล จะต้องให้ความสำคัญต่อเรื่องศีลธรรม ด้วยการส่งเสริมให้ประชาชนเข้าใจ และมองเห็นความสำคัญของศีลธรรมคุณธรรมอย่างเป็นรูปธรรมผ่านการจัดสวัสดิการของรัฐที่มีให้ประชาชนอย่างครอบคลุมทุกกลุ่มอาชีพทั้งแนวลึกและแนวกว้างมากกว่าที่เป็นอยู่

๒) สถาบันครอบครัว ต้องมีการส่งเสริมให้พ่อแม่มีเวลาอยู่กับลูกมากขึ้น ความรักของพ่อแม่เป็นปัจจัยเบื้องต้นในการสร้างพื้นฐานที่ดีงามให้แก่เด็กที่ได้สัมผัสกับความรักย่อมมีจิตใจอ่อนโยน อบอุ่น และเป็นสุข ซึ่งเป็นภาวะที่เอื้อต่อการทำความดี แต่ความรักกับเวลาเป็นของคู่กัน ลูกจะประจักษ์ว่าพ่อแม่รักก็ต่อเมื่อพ่อแม่ยอมสละเวลาให้ลูก มิใช่ให้แต่เงินหรือวัตถุสิ่งของ และส่งเสริมให้พ่อแม่มีความสามารถในการฝึกฝนกล่อมเกลาลูก ให้รู้จักคิด ใฝ่รู้ และมีจิตสำนึกที่ดีงาม ซึ่งปัจจุบันพ่อแม่มีความสามารถทางด้านนี้น้อยมาก เพราะไม่มีเวลาเรียนรู้และยังเห็นว่า หน้าที่ดังกล่าวเป็นของครูอีกด้วย

๓) สถาบันการศึกษา ต้องให้ความสำคัญเรื่องศีลธรรม โดยกลับไปฟื้นฟูการศึกษาไทยที่ว่า ความรู้คือคุณธรรม เหมือนในยุคสุโขทัย ไม่ใช่ความรู้คู่คุณธรรม ตามอย่างประเทศมหาอำนาจ ซึ่งพุทธทาสภิกขุเรียกว่า การจัดการศึกษาแบบหมาหางด้วน คือการศึกษาที่ไม่มีระบบธรรมะหรือศาสนา มันจะรู้จัก

^{๑๔} ดูรายละเอียดใน อมรวิชช์ นาครทรรพ ชี “ห้องเรียนอนาคตแห่งศตวรรษที่ ๒๑” ต้องไร้กำแพง การประชุมวิชาการ TK Conference on Reading 2012 โดยสำนักงานอุทยานการเรียนรู้ (สอว.) หรือ TK park สังกัดสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) สำนักนายกรัฐมนตรี การบรรยายพิเศษเรื่อง “ห้องเรียนอนาคตแห่งศตวรรษที่ ๒๑” [ออนไลน์] แหล่งที่มา [http // www.matichon.co.th](http://www.matichon.co.th) วันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ (๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗)

แต่หนังสือ ก็รู้จักแต่วิชาชีพ ยิ่งประติษฐ์ได้มาก ยิ่งทำให้เกิดผลกำไรได้มาก ก็ยิ่งหลงใหลสอโรย ในวัตถุมาก โลกก็เกิดวิกฤตกาล คือเรียนจบแล้ว ไม่มีความเป็นสุภาพบุรุษ มีปริญญายาวเป็นหาง แต่ก็ไม่มีบุรุษและหรือสตรีที่ไว้ใจได้ คือไม่มี ศีลธรรม มีแต่ความเสื่อมเสียศีลธรรม เป็นโลก ที่ไม่มีศีลธรรม^{๙๙}

๔) **สถาบันทางพระพุทธศาสนา** ต้อง เร่งพัฒนาพระภิกษุ สามเณร ตลอดจนบุคลากร ด้านศาสนา เท่าที่มีอยู่ให้ได้รับการศึกษาเรียนรู้ ทำความเข้าใจในหลักการและมีการปฏิบัติจน เป็นต้นแบบให้มากกว่าที่เป็นอยู่เพื่อเป็นต้นทุน ในการอบรมสั่งสอนประชาชนให้มีความเห็น ถูกต้อง โดยเฉพาะการทำความเข้าใจในเรื่องหลัก กรรมและการให้ผลของกรรม ที่เชื่อมโยงกับนรก- สวรรค์ ให้ชัดเจนในประเด็นหลัก คือ

๑) นรกสวรรค์ภายหลังการตาย มี ปรากฏในพระไตรปิฎกในฐานะเป็นสถานที่และเป็นภาวะทางจิตใจ ในพระพุทธศาสนา เป็นสถานที่เสวยผลกรรมชั่วและกรรมดีของมนุษย์ภายหลัง จากตาย แม้จะไม่สามารถนำหลักฐานมาแสดง ให้เห็นเชิงประจักษ์ได้ แต่ก็ต้องสร้างศรัทธาและ ให้ตรองตามด้วยเหตุผลเพื่อให้ประชาชนได้เห็น ความสำคัญ รักษัธรรม รักความดี และทำความ ดีให้ปรากฏมีในโลก

๒) นรกสวรรค์ในใจ การแสดง เฉพาะนรกและสวรรค์ที่เป็นภาวะทางจิตใจใน ขณะปัจจุบัน โดยไม่ต้องการให้คิดและศึกษา

นรกสวรรค์ที่เป็นสถานที่ในโลกอื่นที่จะไปเกิดหลัง จากตายที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ แม้จะไม่ได้ปฏิเสธ ตรงๆ แต่ก็เริ่มมีความคลาดเคลื่อนออกไปจาก หลักธรรมเรื่องกรรมแล้ว

๓) นรกสวรรค์ในขณะจิต ที่มี จุดเน้นเฉพาะในขณะปัจจุบันนี้โดยอธิบายว่า^{๑๐} (๑) ภพ คือความมีความเป็นไปอยู่ในขณะปัจจุบัน ชาตินี้ (๒) ภูมิ คือระดับชั้นของจิตใจที่เป็นไป อยู่ในขณะปัจจุบันนี้เท่านั้น (๓) โอบปาติกะ คือ การเกิดขึ้นทางจิตใจในขณะปัจจุบันนี้เท่านั้น และ (๔) ปรโลก คือ วินาที-นาทีก-ชั่วโมง-วัน- เดือน-ปีที่จะถึงต่อไปข้างหน้า การอธิบายอย่างนี้ ย่อมมีผลดีแก่ผู้เข้าใจหลักการและเหตุผลใน การนำเสนออย่างแจ่มชัด เพราะทำให้เขาอยู่ กับปัจจุบันมากขึ้น ไม่รอถึงชาติหน้าภายหลังจากตาย แต่ข้อจำกัดของทัศนะอย่างนี้ คืออาจ จะทำให้ผู้ศึกษาตามอย่างผิวเผินซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่เก็บเอาไปขยายความเพิ่มเติมในทางปฏิเสธ มากขึ้น เพราะการอธิบายนรกและสวรรค์ใน เชิงนามธรรมนี้ สามารถทำให้เห็นประจักษ์และ เข้าใจได้ง่ายกว่าการอธิบายนรกและสวรรค์ใน เชิงรูปธรรม แล้วใช้ฐานความเข้าใจนี้ไปเชื่อมโยง กับหลักกรรมเรื่องนรกและสวรรค์ที่มีปรากฏใน คัมภีร์ได้ จะทำให้เชื่อมโยงความเข้าใจในหลัก ธรรมเรื่องกรรมและการให้ผลที่มีผลเป็นนรก สวรรค์ได้อย่างแจ่มแจ้ง แล้วนำไปสู่การปฏิบัติ ในวิถีชีวิตอันจะเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนของ คนรุ่นใหม่ในสังคมไทยได้

^{๙๙} <https://www.facebook.com/thawsi/posts/199473810185954> (๒๓ มีนาคม ๒๕๕๗)

^{๑๐} พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา (วันจันทร์). นรกและสวรรค์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธ ศาสนา (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๑๐๒.

๑.๖ บทสรุป

จากการศึกษาเรื่องนรกและสวรรค์กับความเชื่อของเยาวชนในปัจจุบัน สามารถประมวลผลเพื่อตอบโจทย์ปัญหาที่ยกขึ้นศึกษาแต่ละประเด็นได้ว่า

๑.๖.๑ แนวคิดเกี่ยวกับนรกและสวรรค์ในพระพุทธศาสนา มีอยู่อย่างไร จากการศึกษพบว่า นรกและสวรรค์มีหลักฐานปรากฏในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ต่างๆ ทางพระพุทธศาสนา โดยปรากฏข้อความชัดเจนว่า มีนรกขุมใหญ่ๆ ทั้งหมด ๘ ขุม แต่ละขุมก็มีลักษณะแตกต่างกัน และสวรรค์ก็มีทั้งหมด ๖ ชั้นแต่ละชั้นก็เป็นสถานที่รองรับผลการกระทำของบุคคลในภพภูมิของมนุษย์ที่แตกต่างกัน โดยนรกและสวรรค์เป็นภพภูมิหรือเป็นสถานที่ไปเกิดของมนุษย์ นรกเป็นทุกขภูมิ ส่วนสวรรค์เป็นสุขขภูมิ หลังความตาย

๑.๖.๒ ความเชื่อเรื่องนรกและสวรรค์มีอิทธิพลต่อสังคมไทยอย่างไร จากการศึกษพบว่า คนไทยได้รับการปลูกฝังหลักธรรมเรื่องหลักกรรม นรก สวรรค์ มาตั้งแต่สมัยสุโขทัย และมีพัฒนาการความเชื่อและหลักกรรม จากความรู้คือคุณธรรมไปเป็นความรู้คู่คุณธรรมในรัชกาลที่ ๕ ความดึกดำบรรพ์เป็นเรื่องราววัตถุสิ่งของ ไม่ใช่คุณธรรมภายใน จึงกระทำทุกอย่างเพื่อผลทางวัตถุโดยไม่ละอายและเกรงกลัวต่อบาปมีผลเป็นนรกในโลกหน้า เพราะมุ่งเห็นผลตอบแทนเป็นวัตถุนิยมในโลกปัจจุบัน จนพอกพูนกลายเป็น

ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาประเทศที่ยากจะแก้ไขได้

๑.๖.๓ พระพุทธศาสนากำหนดทำดีและแนวทางการปฏิบัติต่อความเชื่อในเรื่องนรกและสวรรค์ไว้อย่างไร จากการศึกษพบว่า พระพุทธศาสนากำหนดทำดีต่อนรกและสวรรค์ เป็น ๒ ระดับคือระดับศรัทธาที่อาศัยความเชื่อนั้นไปลองปฏิบัติให้เห็นผลด้วยตนก่อน และระดับปัญญาที่อาศัยเหตุผล ไม่ส่งเสริมให้อ่อนหวาน แต่ส่งเสริมให้สร้างเหตุให้สัมพันธ์กับผล ซึ่งการคิดดี พูดดี ทำดี ย่อมมีผลเกิดกับผู้ทำในปัจจุบัน แต่หากมีนรกในชีวิตหลังความตายจริงก็เป็นสถานที่คู่ควรกับความชั่ว ก็ไม่ใช่สถานที่คู่ควรกับผู้ทำความดีซึ่งมีสวรรค์ต่างหากเป็นที่รองรับ

๑.๖.๔ ในยุคสมัยปัจจุบันที่โลกไร้พรมแดน คนรุ่นใหม่มองความเชื่อเรื่องนรกและสวรรค์ อย่างไรบ้าง มีความรู้ความเข้าใจ และทำดีต่อความเชื่อเรื่องนี้อย่างไร จากการศึกษได้แก่ว่า สถาบันศาสนาจะต้องปรับตัวเอง ด้วยการเชิญชวนให้มองย้อนกลับไปในอดีตที่บรรพบุรุษของไทย ได้ยอมรับพระพุทธศาสนา มาปฏิบัติตั้งแต่สมัยสุโขทัย ทำให้พระพุทธศาสนา มีความเกี่ยวข้องกับสังคมไทยอย่างใกล้ชิด จนกระทั่งกลายเป็นขนบธรรมเนียม ประเพณี ซึ่งไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้^{๔๑} หากนำพระพุทธศาสนาออกจากคนไทยแล้ว คนไทยเกือบจะไม่มีอะไรเหลืออยู่เลย^{๔๒} ความเชื่อและความไม่เชื่อตาม

^{๔๑} ดูรายละเอียดใน ภารดี มหาฉันทน์. **พื้นฐานอารยธรรมไทย**. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒), หน้า ๓๓-๕๐.

^{๔๒} เอื้อน เล่งเจริญ. **โลกทรรศน์ในพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๗๙.

เรื่องใดๆ ย่อมขึ้นอยู่กับภูมิปัญญา บริบทของสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละสถานที่ที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่ด้วย แต่ข้อเท็จจริงที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์สูงสุดทางพระพุทธศาสนานั้น นับว่าเป็นเรื่องที่ควรศึกษาในเชิงวิชาการควบคู่กับการปฏิบัติ

ผู้เขียนเห็นว่า การสืบทอดพระพุทธศาสนาที่สำคัญ จึงต้องปลูกเพาะต้นกล้าแห่งความดีงามให้กับอนุชน หรือเยาวชนในยุคปัจจุบันให้เป็นผู้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักของกรรมที่ถูกต้อง โดยเผยแผ่ผ่านสื่อธรรมะที่ทันสมัย และให้มีความสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย เปิดโลกทัศน์การรับรู้ การรับฟังแก่เยาวชนรุ่นใหม่ให้

เข้าใจธรรมจนสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตตามสติปัญญาของแต่ละคนได้ จะเป็นการเพิ่มพูนและสร้างศรัทธาที่ประจักษ์แจ้ง จนเห็นความสำคัญของการสร้างเหตุปัจจัยเพื่อกำหนดผลที่พึงปรารถนาตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้ปรากฏเด่นชัดขึ้น ซึ่งในที่สุดต้นกล้าแห่งความดีงามที่ถูกปลูกหรือบ่มเพาะในจิตใจของเยาวชนจะต้องเติบโตขึ้นเป็นต้นไม้ใหญ่ ให้ร่มเงา แผ่กิ่งก้านสืบสานปณิธานทางพระพุทธศาสนาให้หยั่งรากฐานผสมผสานกลมกลืนเป็นวิถีชีวิตคนรุ่นใหม่ที่มีความทันสมัยและยังหล่อหลอมด้วยจิตใจและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาสืบไปในอนาคต.

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

ภารดี มหาขันธ์. **พื้นฐานอารยธรรมไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒.

เอื้อน เล่งเจริญ. **โลกทรรศน์ในพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗.

มณูญ คันธประภา. **ทัศนคติในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิต (ศึกษาเฉพาะกรณีนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร) วารสารวิชาการและวิจัย มทร.พระนคร ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ กันยายน ๒๕๕๓.**

บรรจบ บรรณรุจิ. **จิต มโน วิญญาน**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ม.ป.ป.

พระราชสุทธีญาณ มงคล. (จรัญ ลูติธัมโม). **กฎแห่งกรรม ธรรมปฏิบัติ เล่ม ๑๐**. กรุงเทพมหานคร : หอรัตนชัยการพิมพ์, ๒๕๓๙.

พุทธทาสภิกขุ. **กรรมและการอยู่เหนือกรรม**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๙

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**. กรุงเทพมหานคร :
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

..... **เชื่อกกรรม รู้กรรม แก่กรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๕.
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). **นรก-สวรรค์ในพระไตรปิฎก**. บรรยายแก่คณะอาจารย์และนักศึกษา
วิทยาลัยครูสวนดุสิต ในรายการสนทนาธรรมของภาควิชาปรัชญาและศาสนา ระหว่างภาคที่
๒ ปีการศึกษา ๒๕๒๒ ณ วัดพระพิเรนทร์, มปป.

พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา (วันจันทร์). **นรกและสวรรค์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท** ปริญา
พุทธศาสนตรมหาบัณฑิต(พระพุทธศาสนา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๓๓.

สมัคร บุราวาส. **พุทธปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย, ๒๕๓๗.

สมพันธ์ บุญยคุปต์. **เราทุกคนจะช่วยรักษาสังคมไทยสังคมพุทธไม่ให้เสื่อมสลายได้อย่างไร** (บรรยาย)
เมื่อ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๔๗ ณ ห้องประชุม “บุญยคุปต์” อาคารวิชัยยุทธเหนือ.

สมภาร พรหมทา . **พุทธศาสนากับปัญหาจริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : พุทธชาด, ๒๕๓๕.

..... **พุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๔๐.

สุนทร ณ รังสี. **พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก** .พิมพ์ครั้งที่ ๒ . กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

สุภาพรรณ ณ บางช้าง. **พุทธธรรมที่เป็นรากฐานสังคมไทยก่อนสมัยสุโขทัยถึงก่อนเปลี่ยนแปลงการ
ปกครอง**. กรุงเทพมหานคร : โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๓๖.

เสถียร โพธิ์นันทะ. **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ ภาค ๒**. พิมพ์ครั้งที่ ๔.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

แสง จันทร์งาม. **ประทีปธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : อีระการพิมพ์, ๒๕๔๔.

..... **พุทธศาสนวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : อีระการพิมพ์ , ๒๕๔๕.

สมุดภาพไตรภูมิ ฉบับกรุงศรีอยุธยา-ฉบับกรุงธนบุรี เล่ม ๑. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, ๒๕๔๒ .

..... ฉบับกรุงศรีอยุธยา-ฉบับกรุงธนบุรี เล่ม ๒. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, ๒๕๔๒.

สมุดภาพไตรภูมิ ฉบับล้านนา. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร. (จัดพิมพ์เนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ครบ ๖ รอบ ๑๒ สิงหาคม, ๒๕๔๗.

วสิน อินทสระ. **สวรรค์ นรก บุญบาป ในพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย
จำกัด, ๒๕๔๔.

(๒) บทความ

จรัส สุวรรณเวลา. “ความเครียดกำลังทำลายสังคมไทย?” การประชุมวิชาการครั้งที่๒ วิกฤต

ความเครียด ของสังคมไทย. ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

ชัชรินทร์ ไชยวัฒน์. “ประเทศไทยไม่ใช่ของเรา ฆาตกรเด็ก ผลผลิตจากทุนนิยมชาตาน” อะ เดย์

วิคัลย์. ปีที่ ๑ (๒๕ มิถุนายน - ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๗)

(๓) เอกสารอัดสำเนา

วัชระ งามจิตรเจริญ. **พุทธศาสนาเถรวาท.** กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาปรัชญา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕ (อัดสำเนา).

บรรจบ บรรณรุจิ .**เอกสารประกอบการสอนวิชาพระไตรปิฎกวิเคราะห์ ๑ .**กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕ (อัดสำเนา).

(๔) วิทยานิพนธ์และเอกสารวิจัยอื่นๆ

ชะบา อ่อนนาค “ความเชื่อเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา : ศึกษากรณีโรงเรียนชลบุรี “สุขบท” จังหวัดชลบุรี” **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

ค. สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ความเข้าใจคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับนรกและสวรรค์ - GotoKnow. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา.[http //www.gotoknow.org/posts/215797](http://www.gotoknow.org/posts/215797). (๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗)

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี.[ออนไลน์]. แหล่งที่มา<http://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%99%E0%B8%A3%E0%B8%81%E0%B8%A0%E0%B8%B9%E0%B8%A1%E0%B8%B4>. (๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗)

วรกิจโจภิกขุ. **นรก-สวรรค์ในพระไตรปิฎก ๔.**[ออนไลน์] แหล่งที่มา [http //www.faihin.org/index.php?option=com_kunena&Itemid...](http://www.faihin.org/index.php?option=com_kunena&Itemid...) (๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗)

อมรวิชัย นาครทรรพ ชี “ห้องเรียนอนาคตแห่งศตวรรษที่ ๒๑” ต้องไร้กำแพง การประชุมวิชาการ TK Conference on Reading 2012 โดยสำนักงานอุทยานการเรียนรู้ (สอว.) หรือ TK park สังกัดสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้(องค์การมหาชน) สำนักนายกรัฐมนตรี การบรรยายพิเศษเรื่อง“ห้องเรียนอนาคตแห่งศตวรรษที่ ๒๑” [ออนไลน์] แหล่งที่มา [http //www.matichon.co.th](http://www.matichon.co.th) วันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ (๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗)